

OLIV TA'LIM TASHKILOTLARIDA TALABALARNING

Yesemuratov Baxi't Aytjanovich

Yakka tartibdagi o'quv ishini tashkil etish

Ajiniyaz nomidagi Nukus Davlat Pedagogika Instituti

ANNOTATSIYA

Maqolada O'zbekiston Respublikasida o'quvchilarning individual ta'lim faoliyatini tashkil etish, ta'limni rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, sifatli va individual kadrlar tayyorlashni ta'minlash, shuningdek, jamiyat va jamiyatning zamonaviy talablari va ehtiyojlariga tayyorlash asoslari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Kredit-modul tizimi, o'quv jarayonini tashkil etish, reyting baholash tizimi, axborot bloki, samarali o'qitish texnologiyasi.

O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi oliy ta'lim tizimini tubdan takomillashtirishni belgilab beradi. Kadrlar tayyorlashning ahamiyati ortib, oliy ma'lumotli mutaxassislarni xalqaro andozalar darajasida qayta tayyorlash uchun sharoit yaratilmoqda.

Ijtimoiy hayot va iqtisodiyotning tabiiy ehtiyojlaridan kelib chiqib, xalqaro tajribani o'rganish asosida ta'limga zamonaviy shakl va texnologiyalarni joriy etish oliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilishning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasida oliy ta'lim tizimini tizimli isloh qilishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, mustaqil fikrlaydigan, zamonaviy bilim va yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlariga ega bo'lgan yuqori malakali kadrlar tayyorlash jarayonini yangi bosqichga ko'tarish, oliy ta'limni modernizatsiya qilish, ijtimoiy sohani rivojlantirish va ilg'or ta'lim texnologiyalariga asoslangan iqtisodiyot tarmoqlari to'g'risida Prezident Sh.Mirziyoyevning qarori qabul qilindi.

Mirziyoyevning 2019-yil 8-oktabrdagi "Oliy ta'lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PD-5847-son. Dastlab, Oliy ta'limni rivojlantirish konsepsiyasiga ko'ra, 2023-yilda oliy ta'lim muassasalarining 16 foizida, 2025-yilda 57 foizida va 2030-yilda 85 foizida kredit-modul tizimi joriy etilishi kerak.

Kredit-modul tizimining maqsadlari oliy ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirish, talabalar va professor-o'qituvchilarning harakatchanligini oshirish, shuningdek, o'quv rejalari va dasturlarini mehnat bozorida talab qilinadigan malakalarni olishga yo'naltirishdir. Bu tizim jozibador, chunki u turli universitetlardagi ta'lim dasturlarini taqqoslashni ta'minlaydi va ta'lim tizimini Yevropa davlatlari bilan

uyg'unlashtirishga hissa qo'shadi. Kredit-modul tizimi talabalar va o'qituvchilarning harakatchanligini ta'minlaydi va bir universitetdan boshqasiga o'tishni soddalashtiradi, butun o'quv yuki bo'yicha bajarilgan ish hajmini belgilaydi.

O'zbekistonda keyingi yillarda ta'lim tizimi kredit-modulli ta'lim tizimiga bosqichma-bosqich o'tmoqda va hozirdanoq ijobiy natijalar mavjud. Bunga mamlakatimizdagi xorijiy oliy ta'lim muassasalarining filiallari va xalqaro standartlarni joriy etgan holda o'quv jarayonini amalga oshiruvchi mahalliy oliy o'quv yurtlari misol bo'la oladi. Bu tajriba bir qancha milliy oliy ta'lim muassasalarida bosqichma-bosqich joriy etilmoqda. Masalan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 19.02.2018 yildagi "Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalari sohasini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PD-5349-son qaroriga muvofiq Muhammad al-Xarazmiy (TATU). 2018-2019 o'quv yilidan boshlab kredit tizimiga o'tish bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. Yuqorida tilga olingan universitetdan tashqari, Milliy universitet, Yuridik universitet, Sharqshunoslik universiteti, Toshkent tibbiyot akademiyasi, Farg'ona politexnika instituti va boshqa oliy o'quv yurtlari kredit-modulli ta'lim tizimida ishlay boshladi. Ushbu universitetlarda kredit asosida ta'lim tizimini joriy etishning afzalliklaridan biri shundaki, u milliy malaka standartlarini to'ldiradi va qo'llab-quvvatlaydi.

Ta'lim jarayonining kredit-modul tizimi modulli ta'lim texnologiyalari va kreditlari yoki o'qitish kreditlari kombinatsiyasiga asoslangan o'quv jarayonini tashkil etish modelidir.

O'quv jarayonini tashkil etish va amalga oshirish ko'p qirrali va murakkab harakatlar va o'zaro ta'sirlar tizimidir. Kredit-modul tizimida e'tibor uning ikkita xususiyatiga qaratiladi:

- talabalarining mustaqil ishi haqida;
- o'quv jarayonini tashkil etishning kredit-modul tizimini va talabalarining o'quv yutuqlarini baholashning reyting tizimini joriy etish to'g'risida.

Modulli o'qitish - ta'lim axboroti modullarga (to'liq va mustaqil birliklar, axborot qismlari) bo'lingan ta'lim jarayonini tashkil etish. Modul - bu o'quv materialining mantiqiy to'ldirilgan birligini, maqsadli tadbirlar dasturini va maqsadlarga erishishni ta'minlash bo'yicha ko'rsatmalarni o'z ichiga olgan ma'lumotlar bloki bo'lib, ularning mazmuni va hajmi didaktik vazifalarga, o'quvchilarning profili va darajasiga qarab farq qilishi mumkin va talabalarining ta'lim muassasalarini tanlash bo'yicha istaklari. ta'lim kursida harakatning individual traektoriyasi. Modul kontseptsiyasi har qanday aniq ishni bajarish uchun ma'lum nazariy va amaliy ko'nikmalarni dastlabki egallashni ta'minlaydigan o'quv materialining hajmini o'z ichiga oladi.

Modulli o'qitish - malakali mutaxassislarni tayyorlash sifatini kafolatlaydigan eng uyg'un, tushunarli va samarali o'qitish texnologiyasi. Modulli texnologiyadan foydalangan holda yaratilgan dasturlar bo'yicha o'qitilgan mutaxassislar nafaqat bilimga, balki tanlagan kasbi va mutaxassisligi bo'yicha ko'nikmalarga ega: qarorlar qabul qilish, xizmatlar va ishlab chiqarish ishlarini bajarish. Modullarning kombinatsiyasi talabalarning ma'lum bir toifasini o'qitish (va mustaqil o'rganish) va maxsus didaktik va kasbiy maqsadlarni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan aniq o'quv materialini tanlash va sozlashda zarur moslashuvchanlik va erkinlik darajasini ta'minlashi kerak. Ko'pchilik O'zbekistonda ta'lim tizimi axborot tanqisligi va axborotdan foydalanish imkoniyati cheklangan sharoitda shakllangan deb hisoblaydi. Shuning uchun oliy o'quv yurtlarida o'qituvchining faoliyati, birinchi navbatda, axborot funksiyalariga qisqartirildi. O'qituvchi eng muhim ma'lumot manbai rolini o'ynadi. Talaba o'quv jarayonining ob'ekti va ayni paytda ma'lumotni idrok etish va o'zlashtirish ob'ekti bo'lganligi sababli, ta'lim jarayonini rejalashtirish shunday amalga oshirildiki, ishning asosiy qismi sinfda o'qitishga to'g'ri keldi.

Axborot ta'minotini rivojlantirishning hozirgi holati axborot manbalaridan foydalanish uchun keng imkoniyatlarni ochib beradi va shuning uchun o'quv jarayonini rejalashtirishdagi e'tiborni qisman mustaqil ishlashga o'tkazadi. Kredit-modul tizimi Boloniya deklaratsiyasining ajralmas atributi sifatida ikkita asosiy funktsiyani bajaradi:

1. Talabalar va professor-o'qituvchilarning harakatchanligini ta'minlash va bir universitetdan boshqasiga o'tishga ko'maklashish.

2. O'quv va ilmiy faoliyatning barcha turlarini hisobga olgan holda talaba tomonidan bajariladigan ish hajmini aniq belgilash. Kreditlar soni ma'lum bir dastur bo'yicha talabaning nimaga qodirlikini belgilaydi.

Kredit-modul tizimining joriy etilgani o'qituvchi va talabalarning samarali mehnatini rag'batlantirishda muhim omil bo'lmoqda. Modullar kasbiy faoliyatning ma'lum bir ob'ektiga muvofiqlik belgisi bilan birlashtirilgan ta'lim elementlari tizimi sifatida qurilgan. Ikkinchisi mustaqil mantiqiy tuzilishga va mazmunga ega bo'lgan ma'lum miqdordagi o'quv ma'lumotlari sifatida qaraladi, bu esa o'quvchining aqliy faoliyati jarayonida ushbu ma'lumotlar bilan ishlashga imkon beradi. O'quv fanining mazmunini modulli tashkil etish kam darajada dastur bo'limlarini o'quv modullariga mexanik ravishda o'tkazishdir, chunki u fanning semantik mazmuni bo'yicha chuqur tahliliy va mantiqiy ishlarni, uni tizim sifatida emas, balki tizim sifatida shakllantirishni talab qiladi. ilmiy ma'lumotlarning o'zboshimchalik bilan konglomerati. O'quv jarayonining kredit-modul tizimida fan mazmuni mazmun modullariga (bir semestrda 2-4 modul) bo'linadi, ya'ni o'quv fani mazmunli modullar tizimi sifatida shakllanadi.

Fanning mazmunini tashkil etishning modulli printsiplarini amalga oshirishning ikkinchi sharti - bu har bir modulni ochish va o'zlashtirishga qaratilgan kasbiy faoliyatning umumiy kesishgan g'oyalarini ajratib ko'rsatish qobiliyati. Talaba - bo'lajak mutaxassis uchun nafaqat ma'lumotni tushunish va o'zlashtirish, balki uni amaliy qo'llash va qaror qabul qilish usullarini ham o'zlashtirish muhimdir. Bunday sharoitda to'g'ridan-to'g'ri, uchinchi tomon ma'lumotlarining ulushi va o'qituvchi (repetitor) rahbarligida talabalar ishining interfaol shakllari va usullaridan foydalanish va laboratoriyalarda, o'quv zallarida va kelajakdagi ob'ektlarda to'liq mustaqil ishlash. Kasbiy faoliyat kamayadi, bu masofaviy ta'lim tizimi uchun ayniqsa muhimdir.

Kredit tizimini yaratish o'tilgan kurslarni solishtirishni osonlashtirishi va talabalarning harakatchanligini maksimal darajada oshirishi kerak. Kredit - bu jamlama o'quv rejasini yoki o'quv jarayonida talaba tomonidan bajariladigan alohida fanni (kursni) o'rganishda talabaning o'quv yuklamasini o'lchashning shartli birligi. Kredit to'g'ri hujjatlashtirilgan minimal o'lchov birligi bo'lib, ko'pincha bir haftalik o'rganish qiymatini bildiradi (talabaning dars va mustaqil ishi yig'indisi).

Kredit tizimi o'quv jarayonini tashkil etish bilan bog'liq barcha tarkibiy qismlarning yig'indisini ifodalovchi o'quv ishining mehnat zichligi ko'rsatkichi sifatida kredit birligidan foydalanishga asoslangan o'quv jarayonining barcha asosiy jihatlarining tizimli ta'rifi sifatida tushuniladi. ta'lim jarayoni. Kredit kreditlari birinchi marta 18—19-asrlar bo'sag'asida Qo'shma Shtatlardagi universitetlarda shu davrda boshlangan universitet ta'limini liberallashtirish doirasida joriy etilgan. Ta'lim mazmuni va ta'lim dasturlarini o'zlashtirish darajasining miqdoriy ekvivalentining kredit birliklarining belgilanishi talabalarga o'quv jarayonini mustaqil ravishda rejalashtirish, o'quv jarayoni sifatini nazorat qilish va baholashda tub o'zgarishlarni amalga oshirish imkonini berdi, ta'lim texnologiyalarini takomillashtirish uchun shart-sharoitlar yaratdi. Evropadagi bir qator kredit tizimlari orasida eng mashhuri ECTS (Evropa kredit o'tkazmalari tizimi) - muvaffaqiyatli sinovdan o'tgan va hozirda butun Evropada qo'llaniladigan kredit tizimi. ECTS dastlab talabalar bir muassasadan boshqasiga o'tganda kredit o'tkazish uchun mo'ljallangan edi. Tizim chet elda o'qish davrlarini tan olishni osonlashtirdi va shu bilan Evropada talabalar harakatchanligi sifati va ko'lamini oshirishga yordam berdi. Yaqinda ECTS mintaqaviy, milliy va Yevropa darajasida amalga oshiriladigan keng qamrovli tizimga aylandi. Bu 1999 yil iyun oyida imzolangan Boloniya deklaratsiyasining eng muhim maqsadlaridan biridir [3]. Boloniya deklaratsiyasida ECTS faqat misol sifatida qayd etilgan, ammo boshqa hech qanday Yevropa tizimi paydo bo'lmagan. Aksincha, ECTS tezda butun Evropaga tarqaldi va ko'plab mamlakatlarda oliy va oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim tizimiga kiritildi: bakalavriat - oliy ta'lim darajasi; magistratura, doktorantura – oliy

o'quv yurtidan keyingi ta'lim darajasi [4]. Boloniya jarayoni parametrlarini amalga oshirish turli tarkibiy qismlarni modernizatsiya qilishga kompleks yondashuvni o'z ichiga oladi, ulardan asosiysi ta'lim natijalariga yo'naltirilgan ta'lim dasturlarini sifatli qayta ko'rib chiqishdir. Ta'lim dasturining asosi o'quv jarayonida shaxsiy va kasbiy sotsializatsiyani ta'minlaydigan kompetensiyaga asoslangan yondashuv bo'lishi kerak.

O'zbekistonning yetakchi oliy o'quv yurtlari tomonidan o'tkazilgan pedagogik eksperiment davomida AKTS kreditlari hajmi 36 akademik soat, talabaning yillik o'quv yuki esa 60 AKTS krediti etib belgilandi. Bu o'quv yilining o'rtacha 40 hafta davom etishiga asoslanadi. O'quv fanlari bo'yicha ECTS kreditlari soni fanni o'rganish uchun rejalashtirilgan umumiy soatlar miqdorini kredit qiymatiga bo'lish yo'li bilan aniqlanadi (0,5 kredit aniqligigacha yaxlitlanadi). Masalan, agar fanni o'rganish uchun 108 soat ajratilgan bo'lsa, bu uchta kredit birligiga to'g'ri keladi. Bunda fan uchta moduldan shakllantiriladi. Har bir fanning jami yuklamadagi ulushini auditoriya soatlari soni bo'yicha aniqlash va semestrda olingan 30 ta kreditni ma'lum semestrda o'rganilgan fanlar o'rtasida mutanosib ravishda taqsimlash eng qulaydir. Semestrda umumiy (sinf va mustaqil) o'quv yuklamasini 36 koeffitsientga (umumiy o'quv yuklamasining 36 soati) matematik tarzda bo'lish orqali o'quv yukini kredit birliklariga qayta hisoblash tavsiya etiladi. Bakalavr darajasi o'qish davomida kamida 180 kredit (60-kredit standarti bo'yicha uch yil) yoki kamida 240 kredit (to'rt yil) bo'lishi kerak; magistratura darajasi jami kamida 300 ta kreditdan iborat bo'lishi kerak. Demak, magistratura va bakalavr darajasining davomiyligi o'rtasidagi bog'liqlik. Kredit-modul tizimining joriy etilishi o'qituvchilar mehnati xarakterini va o'quv jarayonining intensivligini sezilarli darajada o'zgartirib, O'zbekiston ta'lim tizimini xalqaro hamkorlikka yanada ochiq qiladi. Kreditlarga o'tish uzoq muddatli mehnatni talab qiladi, chunki jamlangan kredit tizimi o'quv ishlarining barcha turlarini, jumladan, nafaqat auditoriyadagi o'quv yukini, balki amaliy mashg'ulotlarni, laboratoriya va tadqiqot ishlarini, turli sertifikatlash tadbirlarini qamrab olishi kerak.

Yuqorida aytilganlarning barchasini hisobga olsak, kredit ballari akademik natijalarning etarli ko'rsatkichidir degan xulosaga kelishimiz mumkin. Ta'lim natijalari nafaqat ilmiy daraja kabi rasmiy malaka darajasida, balki modullar yoki kurslar darajasida ham ifodalanishi kerak. Ta'lim natijalarini o'quv rejasi va uning tarkibiy qismlariga kiritish izchillik va mantiqiylikka yordam beradi. Ular talaba nimani o'rganishi kerakligini aniq belgilaydi. Aniq o'quv natijalari kreditlarni o'tkazish va to'plashni osonlashtiradi va kreditlar berilgan yoki berilgan yutuqlarni aniq aniqlash imkonini beradi.

Ta'lim natijalarini aniqlashga bunday yondashuv ichki, milliy va xalqaro baholash va sifatni ta'minlash uchun asos bo'lishi kerak bo'lgan universal standartlarni ishlab chiqishga imkon beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2019-yil 8-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha bo'lgan davrda rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-son qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 19-fevraldagi "Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalari sohasini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5349-son Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2017-yil 20-apreldagi "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori.
4. Davydova O. V., Zvonnikov V. I., Chelyshkova M. B. Universitetda kredit birliklari (kreditlar) tizimini joriy etish bo'yicha uslubiy tavsiyalar. M., 2010. 50 b.